

Історія

УДК 930.25:004:378

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18329072>

**Використання цифрових архівів у дослідженнях і викладанні історії в
зкладах вищої освіти**

Стефанюк Галина Василівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4143-9146>

Маліков Василь Володимирович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7395-8496>

Вітенко Микола Дмитрович,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-8486-4073>

Прийнято: 03.01.2026 | Опубліковано: 21.01.2026

Анотація: У статті проаналізовано дидактичний потенціал цифрових архівних ресурсів у науково-дослідній та освітній діяльності закладів вищої освіти. Окреслено основні напрями їх інтеграції в освітній процес, зокрема як інструменту розвитку аналітичного мислення, формування дослідницьких умінь і підвищення якості роботи з історичними джерелами. Обґрунтовано педагогічну доцільність залучення оцифрованих матеріалів для активізації пізнавальної діяльності здобувачів і модернізації історичної освіти. **Мета статті** полягає в теоретичному обґрунтуванні та аналізі можливостей використання цифрових архівів у наукових історичних дослідженнях і викладанні історії в закладах вищої освіти, а також у визначенні їхнього дидактичного потенціалу, переваг і обмежень у формуванні дослідницьких компетентностей та розвитку критичного історичного мислення здобувачів вищої освіти. Для реалізації мети дослідження застосовано комплекс методів, спрямованих на аналіз використання цифрових архівів у науковій діяльності та викладанні історії в закладах вищої освіти. Історико-системний метод використано для вивчення структури цифрових колекцій, а порівняльний аналіз – для визначення переваг оцифрованих першоджерел порівняно з традиційними навчальними матеріалами. **Результати дослідження** показали, що використання цифрових архівів у навчанні історії в закладах вищої освіти покращує якість засвоєння освітнього ресурсу, сприяє розвитку критичного мислення та полегшує доступ до первинних джерел. Упровадження цифрових ресурсів сприяє зростанню мотивації здобувачів до самоосвіти, формує навички роботи з великими масивами даних і підвищує рівень цифрової грамотності. Інтеграція архівних матеріалів також посилює міждисциплінарні зв'язки та розвиток аналітичної компетентності, водночас вимагаючи належної методичної підтримки й цілеспрямованої підготовки викладачів. У **висновках** наголошено, що цифрові архіви є ефективним інструментом науково-дослідної та освітньої діяльності

закладів вищої освіти. Їх використання сприяє підвищенню якості засвоєння історичного матеріалу, розвитку критичного й аналітичного мислення здобувачів, формуванню дослідницьких умінь і цифрової грамотності. Водночас інтеграція цифрових ресурсів в освітній процес потребує належного методичного супроводу та цілеспрямованої підготовки викладачів, що забезпечує повноцінну реалізацію дидактичного потенціалу архівних колекцій у викладанні історії та наукових дослідженнях.

Ключові слова: історична інформація, електронні ресурси, освітні технології, академічне дослідження, освітні інновації, доступ до джерел, цифрові методи.

The use of digital archives in research and teaching history in higher education institutions

Galyna Stefanyuk,

Candidate of Historical Sciences (Ph.D.), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of History of Central and
Eastern Europe and special branches of historical science,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-4143-9146>

Vasyl Malikov,

Candidate of Historical Sciences (Ph.D.), Associate Professor of the Department of
Ukrainian Studies, Cultural Studies, and History of Science, National Technical
University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-7395-8496>

Mykola Vitenko,

PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of History of Central and Eastern Europe and Special Branches of Historical Science, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-8486-4073>

Abstract. *The article analyzes the didactic potential of digital archival resources in the research and educational activities of higher education institutions. It outlines the main directions for their integration into the educational process, in particular as a tool for developing analytical thinking, forming research skills, and improving the quality of work with historical sources. The pedagogical expediency of using digitized materials to stimulate students cognitive activity and modernize historical education is substantiated. **The purpose** of the article is to provide a theoretical justification and analysis of the possibilities of using digital archives in scientific historical research and teaching history in higher education institutions, as well as to determine their didactic potential, advantages, and limitations in the formation of research competencies and the development of critical historical thinking among higher education students. To achieve the research objective, a set of methods was used to analyze the use of digital archives in scientific activities and history teaching in higher education institutions. The historical-systemic method was used to study the structure of digital collections, and comparative analysis was used to determine the advantages of digitized primary sources over traditional teaching materials. **The results** of the study showed that the use of digital archives in teaching history in higher education institutions improves the quality of learning, promotes critical thinking, and facilitates access to primary sources. The introduction of digital resources contributes to the growth of applicants' motivation for self-education, develops skills in working with large data sets, and increases the*

*level of digital literacy. The integration of archival materials also strengthens interdisciplinary connections and the development of analytical competence, while requiring adequate methodological support and targeted training of teachers. The **conclusions** emphasize that digital archives are an effective tool for research and educational activities in higher education institutions. Their use contributes to improving the quality of historical material assimilation, developing critical and analytical thinking in students, and forming research skills and digital literacy. At the same time, the integration of digital resources into the educational process requires proper methodological support and targeted training of teachers, which ensures the full realization of the didactic potential of archival collections in teaching history and scientific research.*

Keywords: *historical information, electronic resources, educational technologies, academic research, educational innovations, access to sources, digital methods.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток вищої освіти характеризується інтенсивним упровадженням цифрових технологій в освітній і науково-дослідний простір, що зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до викладання історичних дисциплін та організації історичних досліджень. У цьому контексті особливої ваги набуває використання цифрових архівів, які містять значні обсяги оцифрованих першоджерел, документів, візуальних і аудіоматеріалів та надають нові можливості для опрацювання історичної інформації в закладах вищої освіти (далі – ЗВО).

Попри стрімке зростання кількості цифрових архівних ресурсів та розширення відкритого доступу до них, у практиці викладання історії та підготовки здобувачів вищої освіти зберігається низка проблем. Зокрема, спостерігається недостатня інтеграція цифрових архівів в освітні програми

історичних дисциплін, обмежене використання їхнього дидактичного потенціалу, а також фрагментарність методичних підходів до роботи з цифровими джерелами. Здебільшого цифрові архіви розглядаються лише як допоміжний інформаційний ресурс, а не як повноцінний інструмент формування дослідницьких компетентностей, розвитку критичного мислення та навичок історичного аналізу здобувачів.

Актуальною залишається й проблема недостатнього рівня цифрової та інформаційної грамотності здобувачів вищої освіти й викладачів, що ускладнює ефективну роботу з електронними архівними матеріалами. Відсутність систематизованих методичних рекомендацій щодо відбору, аналізу, інтерпретації та критичної оцінки цифрових історичних джерел знижує якість навчально-дослідної діяльності та не сприяє повноцінному використанню можливостей цифрових архівів в освітньому процесі.

Крім того, використання цифрових архівів у наукових дослідженнях і навчанні історії порушує питання достовірності, повноти та репрезентативності оцифрованих матеріалів, дотримання авторського права й академічної доброчесності, що потребує належного теоретичного осмислення та педагогічного супроводу. У зв'язку з цим виникає необхідність наукового обґрунтування ролі цифрових архівів як інноваційного інструменту в історичній освіті та визначення ефективних шляхів їх інтеграції в освітній і дослідницький процеси ЗВО.

Отже, наявність суперечностей між значним потенціалом цифрових архівів і недостатнім рівнем їх системного та методично виваженого використання у викладанні й дослідженні історії зумовлює актуальність порушеної проблеми та визначає доцільність її ґрунтовного наукового аналізу в межах статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення результатів сучасних досліджень свідчить, що цифрові архіви розглядаються як

інноваційний ресурс трансформації історичного пізнання й викладання у ЗВО, який розширює доступ до джерел, підвищує якість наукових і освітніх результатів, розвиває критичне та історичне мислення здобувачів, водночас актуалізуючи проблеми методичного забезпечення, академічної доброчесності та підготовки викладачів. Так, А. Вініченко трактує цифрову гуманітаристику як інтегративний міждисциплінарний напрям, що еволюціонував від оцифрування джерел до методологічно цілісної моделі з використанням цифрових архівів, хмарних сервісів і штучного інтелекту та поступово інтегрується в освітній процес, попри виклики ресурсного й кадрового забезпечення [1]. Активне використання цифрових архівів у наукових і освітніх практиках, зокрема у викладанні історії у ЗВО, аналізує Н. Воронова, акцентуючи на питаннях етичного застосування цифрових ресурсів, збереження автентичності джерел, дотримання авторського права, розвитку критичного мислення та формування цифрової культури здобувачів у межах діяльності ЗВО [2].

Науковиця О. Кірдан доводить доцільність залучення електронних ресурсів і цифрових архівів у процесі навчання історії як ефективного інструменту розвитку історичного мислення, навичок критичного аналізу та інформаційної культури здобувачів [3].

Значення цифрових архівів і технологій у дослідженні та викладанні історії висвітлюють М. Москалюк і А. Лень, акцентуючи на їхньому потенціалі щодо розширення доступу до джерел, поглиблення аналітичної роботи, візуалізації історичних процесів, а також підвищення мотивації й розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти [4]. Водночас О. Гончарова підкреслює роль цифрових архівів у покращенні якості наукових досліджень і модернізації методик викладання історії у ЗВО [5].

Актуальність та труднощі впровадження цифрових архівів у систему вищої історичної освіти досліджують Г. Стефанюк, С. Фролов і Л. Баличева,

аргументуючи їхнє значення для розвитку емпіричного мислення здобувачів і окреслюючи проблеми, зумовлені розрізненістю платформ, методичними прогалинами та недостатнім рівнем підготовки викладачів [6]. Концептуальний потенціал історичного методу як інструменту формування критичного мислення обґрунтовують К. Бургос-Відела та співавтори (C. Burgos-Videla et al.), наголошуючи, що безпосередня робота з первинними документами сприяє розвитку інтелектуальних операцій високого рівня, зокрема оцінювання, інтерпретації та побудови причинно-наслідкових зв'язків [7].

Дослідник Г. Вест та колеги (H. West et al.) доводять, що ефективність архівно-орієнтованих педагогічних моделей безпосередньо пов'язана з якістю навчальної взаємодії та рівнем залученості здобувачів освіти в спільну діяльність. Науковці підкреслюють важливість створення середовища, у якому здобувачі не лише працюють із джерелами, а й колективно обговорюють їхній зміст, аналізують суперечності та відстежують альтернативні трактування подій [8].

Розглядаючи цифрову культуру, М. Дубов та О. Федотова підкреслюють, що впровадження цифрових архівів і сучасних електронних технологій зберігання документів є важливим чинником збереження історичної пам'яті, забезпечення доступності джерел та підтримки освітнього процесу в умовах збройних конфліктів [9]. Науковиця Дж. Чігвада та колеги (J. Chigwada et al.) демонструють, що публічні програми архівів створюють додаткові умови для розвитку історичної грамотності. Автори з'ясовують, що системні форми взаємодії між архівами й громадами сприяють підвищенню довіри до джерел та мотивують здобувачів до глибшого занурення в дослідницький процес [10].

Отже, аналіз сучасних досліджень засвідчує, що використання цифрових архівів у науковій та освітній діяльності суттєво підвищує доступність історичних джерел, сприяє розвитку дослідницьких компетентностей

здобувачів і надає нові можливості для інтерактивного викладання історії. Водночас зберігається потреба в комплексному осмисленні педагогічних, методичних і технологічних аспектів інтеграції цифрових архівів в освітній процес та наукові дослідження з історії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання зацікавленості наукової спільноти проблемами цифровізації історичної науки та активне впровадження цифрових ресурсів в освітній простір, використання цифрових архівів у науково-дослідній та навчально-викладацькій діяльності ЗВО залишається фрагментарно дослідженим і потребує комплексного осмислення. Наявні дослідження здебільшого зосереджені на загальнотеоретичних аспектах цифрової гуманітаристики, процесах оцифрування історичних джерел і техніко-технологічних можливостях онлайн-архівів, тоді як дидактичний потенціал цифрових архівів у системі вищої історичної освіти часто не отримує належного концептуального обґрунтування.

Недостатньо вивченими залишаються методологічні й методичні підходи до інтеграції цифрових архівів у навчальні дисципліни з історії, їхній вплив на формування дослідницьких, аналітичних і критичних компетентностей здобувачів вищої освіти, а також проблематика розвитку критичного мислення під час роботи з цифровими історичними джерелами. Окремою науковою проблемою є відсутність системного аналізу синергії науково-дослідного та освітнього потенціалу цифрових архівів у діяльності сучасних ЗВО.

Запропоноване дослідження спрямоване на усунення цих теоретико-методологічних невизначеностей через аналіз можливостей використання цифрових архівів у наукових студіях та освітньому процесі. Це не лише поглиблює теоретичне розуміння проблеми, але й формує практичні рекомендації для викладачів історії, що підтверджує актуальність і наукову

новизну роботи та визначає її значущість у сучасному науково-освітньому просторі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне осмислення та аналіз можливостей застосування цифрових архівів у наукових історичних дослідженнях і процесі викладання історії у ЗВО, а також виявлення їхнього дидактичного потенціалу, переваг і обмежень у формуванні дослідницьких компетентностей та розвитку критичного історичного мислення здобувачів.

Для реалізації поставленої мети визначено такі завдання:

- 1) проаналізувати сутність цифрових архівів як ресурсу для історичних досліджень і схарактеризувати їхні основні види та платформи, доступні для викладачів і здобувачів;
- 2) дослідити можливості використання цифрових архівів у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти;
- 3) визначити педагогічний потенціал цифрових архівів у процесі викладання історії;
- 4) виявити переваги та проблеми застосування цифрових архівів у ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифровізація гуманітарної сфери зумовила глибокі трансформації методології історичних досліджень та організації освітнього процесу, сприяючи переходу від традиційних форм роботи з джерелами до інноваційних цифрових практик. Одним із важливих чинників цих змін стали цифрові архіви – спеціалізовані електронні ресурси, що акумулюють оцифровані історичні документи, рукописи, фотоматеріали, аудіо- та відеосвідчення, статистичні дані й інші джерела, забезпечуючи до них відкритий або регламентований доступ через мережу Інтернет.

Застосування цифрових архівів у роботі викладачів і навчанні здобувачів ЗВО значно розширює можливості наукового пошуку, адже забезпечує

швидкий доступ до великих обсягів інформації незалежно від місця перебування користувача. Окрім цього, такі ресурси сприяють підвищенню якості освітнього процесу завдяки залученню автентичних історичних матеріалів у лекційні та практичні заняття, а також розвитку вміння критично аналізувати, порівнювати й інтерпретувати інформацію. Як наслідок, цифрові архіви стають не лише інструментом збереження культурно-історичної спадщини, а й важливим дидактичним засобом, що сприяє формуванню дослідницьких, інформаційно-аналітичних і цифрових компетентностей здобувачів вищої освіти [11].

Цифрові архіви є важливим ресурсом сучасної історичної науки, оскільки вони об'єднують оцифровані документи, фотографії, аудіо-, відеоматеріали та інші джерела й забезпечують швидкий доступ до них через комп'ютерні мережі. Їхніми головними перевагами є доступність для дослідників незалежно від місця перебування, можливість ефективного пошуку за ключовими словами, датами та іменами, а також збереження оригіналів шляхом зменшення їх фізичного використання. Водночас важливо дотримуватися стандартів, що гарантують автентичність і цілісність цифрових матеріалів, оскільки саме це забезпечує надійність цифрових архівів у справі збереження культурної спадщини та дослідження історії [12, с. 3].

Новітні цифрові платформи активно використовуються в освіті та науці, забезпечуючи зручний доступ до знань і культурної спадщини. Серед міжнародних ресурсів важливими є Europeana, Internet Archive та World Digital Library, що надають доступ до мільйонів документів, творів мистецтва й архівних матеріалів. В Україні діють Центральний державний електронний архів, електронні архіви Українського визвольного руху та цифрові колекції наукових бібліотек. Важливу роль також відіграють академічні платформи, зокрема Google Arts, Culture, JSTOR і Project Muse. Загалом, цифрові ресурси

сприяють відкритості знань, збереженню спадщини та розвитку наукових досліджень.

В освітньому процесі цифрові архіви дають змогу відійти від простого відтворення знань і перейти до дослідницького підходу, коли здобувачі безпосередньо працюють з автентичними матеріалами, аналізують першоджерела та формують власні оцінки історичних подій. Для викладачів це створює можливості застосовувати інтерактивні освітні методики: проєктне навчання, кейс-метод, аналіз джерел і розробку цифрових виставок. Окрім цього, використання цифрових архівів сприяє розвитку інформаційної культури, критичного мислення та вмінь опрацьовувати великі обсяги даних, що є важливими компетентностями сучасного спеціаліста [13, с. 104].

У цьому контексті цифрові архіви є важливим ресурсом для сучасних історичних досліджень і викладання історії у ЗВО. Вони забезпечують широкий доступ до джерел, розширюють можливості наукового пошуку та сприяють упровадженню інноваційних освітніх практик. Різноманіття видів цифрових архівів і платформ дає змогу викладачам і здобувачам обирати ті ресурси, які найповніше відповідають їхнім науковим і навчальним потребам. Подальший розвиток цифрових архівів та цифрових гуманітарних студій має значний потенціал для підвищення якості історичної освіти та науки.

В умовах активної цифровізації освітнього середовища цифрові архіви набувають особливої ваги як інструмент підтримки науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти. Їх використання сприяє формуванню академічної культури, заснованої на принципах відкритості, доступності та міждисциплінарної взаємодії, а також створює умови для розвитку аналітичних умінь і навичок самостійної наукової роботи, необхідних сучасному фахівцеві [14, с. 15].

Цифрові архіви акумулюють значний масив оцифрованих історичних джерел, зокрема офіційні документи, особисті листування, рукописи,

фотодокументи, аудіо- та відеосвідчення, картографічні матеріали, статистичні дані тощо. Така різноманітність ресурсів забезпечує можливість комплексного аналізу історичних процесів і явищ, залучення різних типів джерел та застосування сучасних методів історичного дослідження. Доступність архівних матеріалів у цифровому форматі усуває просторові й часові обмеження, що значно розширює дослідницький потенціал здобувачів і дозволяє їм здійснювати порівняльні дослідження, реконструкцію історичних подій, вивчення еволюції соціокультурних процесів на основі автентичних джерел [15, с. 11].

Окрім цього, систематична робота з цифровими архівами сприяє формуванню інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців, зокрема умінь здійснювати ефективний пошук інформації, критично оцінювати її достовірність, виявляти авторську позицію, інтерпретувати джерела з урахуванням історичного контексту та дотримуватися принципів академічної доброчесності. Отже, цифрові архіви є не лише джерелом знань, а й засобом розвитку методологічної культури дослідника.

Інтеграція цифрових архівів в освітній процес сприяє підвищенню мотивації здобувачів до вивчення історії, роблячи навчання більш інтерактивним, дослідницько- та практико-орієнтованим. Викладачі можуть ефективно використовувати архівні матеріали під час лекцій, семінарів та підготовки індивідуальних і групових проєктів, що стимулює активне залучення здобувачів до аналізу історичних джерел, формування власної аргументованої позиції та розвитку навичок наукової дискусії [16, с. 117].

Отже, цифрові архіви відіграють важливу роль у сучасному освітньому просторі та є ефективним інструментом розвитку науково-дослідних компетентностей здобувачів ЗВО. Регулярне й продумане впровадження цифрових архівів у викладання історії сприяє підвищенню якості освітнього процесу, модернізації методів навчання та підготовці конкурентоспроможних

фахівців, здатних до самостійної наукової діяльності в умовах цифрового суспільства.

У цьому контексті зростання ролі цифрових архівів у системі вищої освіти пов'язане не лише з кількісним розширенням оцифрованих історичних ресурсів, а й з утвердженням нової освітньої парадигми, зорієнтованої на активну участь здобувачів у пізнавальному процесі. Педагогічний потенціал цифрових архівів реалізується через поєднання наукової верифікованості історичних джерел із сучасними технологіями їхнього доступу, аналізу та інтерпретації, що створює підґрунтя для глибокого й критичного осмислення історичної інформації [17, с. 69].

Насамперед цифрові архіви суттєво розширюють доступ до автентичних першоджерел. Завдяки оцифруванню архівних фондів здобувачі одержують можливість працювати з різноманітними типами історичних документів, зокрема рукописами, офіційно-діловою документацією, приватними листами, мемуарами, статистичними матеріалами, картографічними джерелами, фотодокументами, аудіо- та відеосвідченнями, періодичними виданнями. Такий підхід наближає освітній процес до реальної науково-дослідної практики, сприяє формуванню джерелознавчих умінь, розвитку навичок критичного аналізу, інтерпретації та порівняльного осмислення історичних фактів, а також підвищує рівень академічної доброчесності.

Важливим складником педагогічного потенціалу цифрових архівів є їхній інтерактивний характер. Використання онлайн-колекцій, цифрових платформ, тематичних добірок, віртуальних виставок, мультимедійних реконструкцій і гіпертекстових ресурсів створює умови для активного залучення здобувачів до освітньої діяльності. Інтерактивні інструменти дають змогу не лише сприймати інформацію, а й моделювати історичні процеси, здійснювати візуалізацію подій, аналізувати різні погляди та формувати власні аргументовані судження. У такому контексті історія постає не як статичний

набір фактів, а як складний, динамічний процес, відкритий для наукового пошуку й інтерпретації [18, с. 28].

Цифрові архіви мають важливе значення для індивідуалізації та персоналізації освітнього процесу. Вони дозволяють здобувачам освіти самостійно визначати напрями пізнання, працювати в комфортному для себе ритмі, розширювати та поглиблювати знання відповідно до власних інтересів і наукових потреб. Такий підхід відповідає принципам компетентнісної й студентоцентрованої освіти, спрямованої на формування автономності, відповідальності за результати навчання, здатності до самоосвіти та безперервного професійного розвитку [19, с. 226].

На окрему увагу заслуговує роль цифрових архівів у формуванні інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців. Робота з електронними ресурсами сприяє опануванню навичок ефективного пошуку інформації, критичної оцінки її достовірності, виявлення маніпулятивного контенту, дотримання норм академічної доброчесності, а також правильного оформлення бібліографічних посилань на цифрові джерела. У сучасних умовах ці вміння є невіддільною частиною загальної академічної культури та професійної підготовки [20].

Аналізуючи вплив цифрових архівів на якість історичної освіти в ЗВО, можна простежити, як їх застосування сприяє розширеному доступу до джерел, підвищенню рівня дослідницьких навичок здобувачів та формуванню критичного мислення в умовах цифрової трансформації освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Цифрові архіви в умовах цифрової трансформації освіти.

Аспект	Зміст
Освітнє значення	Сприяють активному, дослідницькому та компетентнісному навчанню

Аспект	Зміст
Доступ до джерел	Розширюють доступ до автентичних історичних документів різних типів
Педагогічний потенціал	Розвивають критичне мислення, аналіз, інтерпретацію та академічну доброчесність
Інтерактивність	Використання онлайн-колекцій, віртуальних виставок, мультимедіа підвищує залученість
Персоналізація навчання	Дають змогу обирати власний темп і напрями дослідження
Цифрова компетентність	Формують навички пошуку, оцінки інформації та роботи з джерелами
Загальний результат	Підвищення якості освіти та підготовка конкурентоспроможних фахівців

Джерело: створено автором на основі [17, с. 69; 18, с. 28; 19, с. 226; 20]

Отже, педагогічний потенціал цифрових архівів полягає в їхній здатності комплексно підвищувати якість історичної освіти, активізувати пізнавальну та дослідницьку діяльність здобувачів і сприяти формуванню як загальноосвітніх умінь і навичок (ключових компетентностей), так і спеціалізованих професійних знань і здібностей (фахових компетентностей). Крім того, цифрові архіви сприяють інтеграції освітнього й наукового компонентів підготовки в умовах цифровізації вищої школи. Їхнє використання надає нові можливості для модернізації викладання історії та підготовки конкурентоспроможних фахівців гуманітарної сфери.

Варто зауважити, що цифрові архіви не лише акумулюють великі масиви інформації, а й слугують платформою для опанування методологічних підходів до історичного аналізу. Вони дозволяють здобувачам відпрацьовувати навички формулювання наукових гіпотез, комплексного зіставлення джерел різного типу та критичної інтерпретації інформації, що є основою розвитку історичного мислення та обґрунтованості висновків [21, с. 1701].

Використання цифрових архівів стимулює здобувачів до активної участі в дослідницьких проєктах, де вони є не лише споживачами готових знань, а й ініціаторами аналізу й інтерпретації даних з оригінальних джерел. Такий підхід сприяє формуванню здатності до самостійної наукової діяльності, розробки власних аргументованих позицій і критичного оцінювання історичних фактів у міждисциплінарному контексті [21, с. 1701].

Крім того, цифрові архіви підвищують академічну зрілість здобувачів, оскільки робота з ними передбачає дотримання стандартів наукової етики, правильне цитування, оформлення бібліографії та усвідомлене ставлення до достовірності джерел. Це формує в здобувачів важливі компетентності, необхідні для наукової діяльності, та сприяє інтеграції освітнього процесу в міжнародний академічний простір [22].

Таким чином, цифрові архіви є комплексним інструментом розвитку дослідницьких, аналітичних та методологічних компетентностей здобувачів, одночасно поєднуючи навчальний та науковий виміри історичної освіти.

Попри значні переваги, використання цифрових архівів супроводжується низкою проблем і обмежень. Однією з найбільш актуальних є проблема цифрової нерівності. Не всі ЗВО мають достатній рівень технічної інфраструктури, а частина здобувачів стикається з обмеженим доступом до якісного інтернет-з'єднання та сучасних пристроїв, що ускладнює повноцінну роботу з цифровими ресурсами [23].

Суттєвою перешкодою також залишається недостатній рівень цифрової та інформаційної компетентності учасників освітнього процесу. Ефективне використання цифрових архівів потребує навичок пошуку інформації, здатності критично оцінювати джерела, аналізувати їхню достовірність, контекст створення та потенційну упередженість. Без відповідної підготовки існує ризик поверхневого опрацювання матеріалів або помилкової інтерпретації історичних даних.

Не менш важливою проблемою є якість цифрового контенту. Не всі онлайн-ресурси відповідають науковим стандартам, а відсутність експертної перевірки матеріалів може спричинити поширення сумнівної або спотвореної інформації. Крім того, значними обмеженнями залишаються правові питання, зокрема авторське право, ліцензування та етичне використання архівних документів [24].

Отже, цифрові архіви є важливим засобом оновлення історичної освіти та стимулювання науково-дослідної роботи в ЗВО. Вони підвищують ефективність освітнього процесу, сприяють формуванню дослідницьких умінь, розвитку критичного мислення й забезпечують ширший доступ до інформації. Водночас для повної реалізації їхніх можливостей необхідно комплексно розв'язувати питання технічного забезпечення, удосконалювати цифрову компетентність викладачів і здобувачів, а також гарантувати наукову достовірність і правову коректність використання цифрових ресурсів.

Висновки. У межах проведеного дослідження здійснено теоретичне осмислення та комплексний аналіз можливостей застосування цифрових архівів у наукових історичних дослідженнях та освітньому процесі викладання історії у ЗВО, а також визначено їхній дидактичний потенціал, основні переваги й обмеження в розвитку дослідницьких компетентностей та формуванні критичного історичного мислення здобувачів.

З'ясовано, що цифрові архіви є важливим ресурсом сучасної історичної науки, який значно розширює доступ до джерельної бази, урізноманітнює методи роботи з історичними матеріалами та сприяє демократизації історичного знання. Проаналізовано основні типи цифрових архівів і провідні платформи, доступні для викладачів і здобувачів вищої освіти, що підтверджує їхню функціональність і широкі можливості використання в освітній і дослідницькій діяльності.

Доведено, що залучення цифрових архівів до науково-дослідної роботи здобувачів позитивно впливає на розвиток навичок самостійного пошуку, аналізу та інтерпретації джерел, формує інформаційну культуру, академічну доброчесність і підвищує мотивацію до навчання. Визначено, що їхній педагогічний потенціал полягає в можливості інтеграції в активні та інтерактивні методи навчання, проєктну й проблемно-орієнтовану діяльність, створенні умов для індивідуалізації освітнього процесу.

Водночас виявлено не лише переваги використання цифрових архівів (доступність, наочність, інтерактивність, актуальність матеріалів), а й певні проблеми та обмеження, зокрема технічні труднощі, нерівний доступ до ресурсів, недостатній рівень цифрової компетентності окремих учасників освітнього процесу та потребу в належному методичному супроводі.

Одержані результати засвідчують ефективність системного впровадження цифрових архівів в освітній процес ЗВО та можуть слугувати підґрунтям для вдосконалення методики викладання історії й організації науково-дослідної роботи здобувачів. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на емпіричну перевірку результативності використання цифрових архівів у навчанні, створення методичних рекомендацій і спеціалізованих курсів з опрацювання цифрових історичних джерел, а також на вивчення їхнього впливу на розвиток цифрової та дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Вініченко А. Цифрова гуманітаристика у викладанні загальнофахових дисциплін вищої освіти: західний досвід інтеграції та українська модель адаптивної інновації в умовах кризи. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія Педагогічні науки*. 2025. Вип. 34, № 63. С. 12–28. DOI: [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-34\(63\)-12-28](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-34(63)-12-28)

2. Воронова Н. Професійна етика і культура використання цифрових архівів та інтерактивних платформ у підготовці майбутнього вчителя історії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2025. Т. 1, № 23. С. 17–30. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.23.2025.334007>
3. Кірдан О. Електронні ресурси у викладанні та навчанні історії педагогіки. *Вісник Київського авіаційного інституту. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2020. № 16. С. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.18372/2411-264X.16.14679>
4. Москалюк М. М., Лень А. В. Цифрові технології та їх роль у вивченні історії. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2025. Вип. 18. С. 92–102. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2025.188>
5. Гончарова О. Використання цифрових технологій в процесі викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти. *Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства, громадянської освіти та географії: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м Харків, 14 листопада 2024 р.)*. Харків, 2024. С. 16–21. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d45e0715-18ab-43eb-b1cc-e5ba0d3b6f53/content> (дата звернення 09.11.2025).
6. Стефанюк Г. В., Фролов С. В., Баличева Л. В. Використання архівних матеріалів у навчальному процесі як засіб формування емпіричного історичного пізнання. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. Вип. 13. С. 45–51. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17702190>
7. Burgos-Videla C., Parada-Ulloa M., Martínez-Díaz J. Critical thinking in the classroom: the historical method and historical discourse as tools for teaching social studies. *Frontiers in Sociology*. 2025. Vol. 25, № 10. Article 1526437. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1526437>
8. West H., Hill J., Abzhaparova A., Cox W., Alexander A. Pandemic pedagogies: reflecting on online learning using the community of inquiry framework.

Journal of Geography in Higher Education. 2023. Vol. 48, № 2. P. 157–176. DOI: <https://doi.org/10.1080/03098265.2023.2190962>

9. Дубов М.С., Федотова О. О. Електронні технології зберігання документів органів місцевого самоврядування України в умовах збройних конфліктів. *Věda a perspektivy*. Вип. 11, № 30. 2023. С. 537–552. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-11\(30\)-537-552](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-11(30)-537-552)

10. Chigwada J., Ncube M.M., Ngulube P. Public engagement through programming in archives: a systematic review of activities and resultant outcomes. *International licenseInformation*. 2025. Vol. 16, № 6. Article 471. DOI: <https://doi.org/10.3390/info16060471>

11. Guidelines for Primary Source Literacy. Developed by the SAA-ACRL/RBMS Joint Task Force on the Development of Guidelines for Primary Source Literacy (JTF-PSL). 2018. URL: <https://www2.archivists.org/sites/all/files/GuidelinesForPrimarySourceLiteracy-June2018.pdf> (дата звернення: 09.11.2025).

12. Zuin A. For a pedagogy of the archive: knowledge production and dissemination in the digital culture. *Educação e Pesquisa*. 2024. Vol. 50, № 2–3. DOI: <https://doi.org/10.1590/S1678-4634202450268648en>

13. Obukhovska I. Photography as a means of preserving intangible cultural heritage and its popularisation. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 86, Т. 2. С. 190–196. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/86_2025/part_2/86-2_2025.pdf (дата звернення: 09.11.2025).

14. Винарчук Т. Виклики цифрової епохи та напрями розвитку історичної освіти. *Культурологічний альманах* 2022. № 2. С. 14–16. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.2.3>

15. Kakembo A. Reimagining History: The Role of Digital Archives in Education. *Eurasian experiment journal of humanities and social sciences*

(*EEJHSS*). 2025. Vol. 7. № 1. P. 8–15. URL: <https://surl.li/yzdlgx> (дата звернення: 10.11.2025).

16. Лисянський П. Л. Використання освітнього процесу авторитарними режимами як інструмент ідеологічного підкорення населення. *Політикус*. 2024. № 4. С. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-4.17>

17. Suryavanshi A. Exploring the copyright challenges and compliance in digital education: navigating intellectual property in distance learning platforms. *Journal of Law, IPR Research*. 2024. Vol. 1, № 1. P. 64–72. URL: https://jlipr.in/doc/Vol-1-No-1-2024/7_JLIPR_Vol%201%20%20No%201_Dec%202024.pdf (дата звернення: 10.11.2025).

18. Лисянський П. Л. Воєнізація освітнього процесу в РФ: загрози та наслідки. *Регіональні студії*. 2024. № 38. С. 26–32. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.4>

19. Korniienko S. S. Digital history pedagogy in higher education: A PRISMA-compliant systematic review of empirical evidence (2011–2025). *CTE 2024: 12th Workshop on Cloud Technologies in Education, co-located with the 6th International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2025)* (Kryvyi Rih, Ukraine, May 12, 2025). Kryvyi Rih, 2025. P. 200–235. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-4043/paper17.pdf> (дата звернення: 02.11.2025).

20. Shafer D. A critical thinking thematic framework and observation tool for improved theory and developing secondary teachers' instructional practice: Proof of concept. *Thinking Skills and Creativity*. 2025. Vol. 56. Article 101787. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2025.101787>

21. Alomoush A. The Impact of Digital Archives on Historical Research and Historiography. *Artificial Intelligence for Sustainable Innovation Management*

and Risk Management. Studies in Systems, Decision and Control. Vol 227. Springer, Cham, 2026. P. 1693–1705. https://doi.org/10.1007/978-3-031-95310-1_123

22. Tsaurkubule Z., Zlenko Y. Digital archives as a tool for preserving and researching media materials. *Society. Document. Communication*. 2024, Vol. 9, № 3. P. 8–19. DOI: 10.69587/sdc/3.2024.08

23. Рега Ю. О., Волковецький Д. С. Роль міжнародного співробітництва в удосконаленні юридичної освіти в Україні: взаємодія з міжнародними партнерами. *Академічні візії*. 2024. Вип. 33. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1254> (дата звернення: 10.11.2025).

24. Коломoeць О. Ю. Цифрові інструменти візуалізації навчального матеріалу з історії. *Інноваційні практики наукової освіти* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 6–12 грудня 2023 року). Київ, 2023. С. 315–319. URL: <https://surl.lu/hcnwvk> (дата звернення: 10.11.2025).